

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовано концептуальні основи розвитку соціального діалогу в контексті соціально-економічного розвитку українського суспільства. За результатами проведеного аналізу наукової літератури вітчизняних дослідників запропоновано авторське визначення терміну «концепція», а також представлено концепцію розвитку соціального діалогу в Україні, яка містить 7 основних елементів. На особливу увагу заслуговує нове поняття «біпартизм-плюс», яке пропонується розглядати як нову форму соціального діалогу.

Ключові слова: соціальний діалог, концепція, поняття, мета, передумови, принципи, функції, інструменти, результати.

Постановка проблеми. Проблема демократизації українського суспільства постала перед нашою країною ще у перші роки незалежності. Згідно Конституції, Україну проголошено демократичною державою [1, с. 3] вже у 1996 році, але з тих пір минуло майже 20 років, а більшість пересічних громадян і досі сумніваються у реальності твердження, закріпленого у головному законодавчому акті.

Як стверджував Й. Шумпетер, демократичною можна вважати будь-яку країну, де демократія представлена у вигляді „інституційної системи для прийняття політичних рішень, в якій окремі громадяни здобувають право вирішувати” [2, с. 334]. Ось і виникає питання, наскільки успішно в Україні за роки незалежності ми змогли сформувати таку систему? Чи дійсно в рамках функціонування всієї «державної машини» можна почути голос окремої людини, яка бажає висловитися щодо напрямку подальшого руху країни.

Головною проблемою, з якою стикнулася наша країна, на думку експертів, зокрема Давиденка В. [3, с. 89], є відсутність наукового моделювання розвитку системи, яку планувалося запровадити, небажання винести обговорення на широкий загал, вислухати точки зору різних сторін і т. п.

Особливо гостро необхідність взаємодії відчувається у сфері соціально-економічних взаємовідносин, зокрема у сфері соціально трудових відносин між державою, роботодавцями та найманими працівниками. Головним інструментом налагодження такої взаємодії у більш розвинених країнах виступає соціальний діалог.

Провідні держави вже давно визначилися з концептуальними підходами реалізації даного процесу, які найбільше сприяють розвитку гармонійних відносин між усіма учасниками. Отже виникає нагальна потреба у визначенні концептуальних засад розвитку соціального діалогу саме в складних умовах розвитку нашої держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вже неодноразово в попередніх публікаціях автора [4, 5, 6] підкреслювалося, що проблемі розвитку соціального діалогу у вітчизняній науковій літературі приділяється вкрай мало уваги. Питання, яке розглядатиметься у цій роботі також не є виключенням.

Найбільш ґрунтовною спробою проаналізувати стан та перспективи розвитку соціального діалогу в Україні з точки зору наявності концептуальних основ було зроблено Дубровським І. М. [7], який ще у 2010 році розкритикував Закон «Про соціальний діалог в Україні» [8] побачивши змістовну невідповідність між преамбулою та першою статтею, зазначив що Закон є концептуально непероробленим.

Ґрунтовні дослідження проводилися Громадською Н. А. [9, с. 39-53] яка визначила декілька етапів розвитку соціального діалогу в Україні підкреслюючи той факт що починаючи з 1991 року, одну з провідних ролей у становленні та розвитку соціального діалогу відіграють державні органи влади. Але сама автор підкреслює, що на жаль «успішні кроки», зроблені у середині 90-х років минулого століття було нівельовано декларативним характером дій на початку 2000-х років. Отже такий висновок свідчить про відсутність будь-якої концеп-

ції розвитку соціального діалогу в Українському суспільстві.

Неможна оминати увагою роботи Колота А. М., який у своїх працях висвітлює проблеми врегулювання соціально-трудових відносин шляхом запровадження соціального діалогу. Науковець стверджує, що предмет соціального діалогу варто розглядати через призму соціальної відповідальності його суб'єктів [10, с. 78].

Той самий Давиденко В. висвітлюючи імперативи формування соціального діалогу наголошує, що для розкриття сутності інституту соціального діалогу не достатньо тільки акцентувати увагу на «партнерстві капіталу і праці» [3, с. 92]. На думку дослідника, у основу формування соціального діалогу покладено також виробничі та трудові конфлікти, задля вирішення яких і виникло таке явище як соціальний діалог.

Варто зауважити, що проблема визначення концептуальних засад розвитку соціального діалогу існує не тільки у соціально-економічній сфері, але у правовому полі. Судячи з твердження Арсентьевої О. С. [11, с. 226-227], у вітчизняному законодавстві поняття «соціальне партнерство» та «соціальний діалог» дуже часто хибно використовуються як синоніми. Але соціальний діалог – це явище, набагато ширше ніж соціальне партнерство, яке на відміну від останнього виходить далеко за рамки соціально-трудових відносин на підприємстві.

Загалом, можна зауважити, що серед публікацій вітчизняних та закордонних авторів немає єдиного чітко сформульованого концептуального підходу щодо визначення основ розвитку соціального діалогу.

Визначення невирішеної частини проблеми. Отже, проведений огляд та аналіз публікацій вітчизняних науковців засвідчує, що на сьогоднішній день не існує чітко визначеної концепції розвитку соціального діалогу для українського суспільства, запровадження якої дозволило б прискорити процес виходу із політичної та соціально-економічної кризи, у якій перебуває зараз наша держава.

Мета статті. Визначення основних елементів та тлумачення всіх складових

концепції розвитку соціального діалогу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Частково у попередніх публікаціях автора вже було розглянуто певні елементи концепції розвитку соціального діалогу в Україні, але щоб довести цей факт, необхідно спочатку розглянути поняття терміну «концепція».

У основі терміну «концепція» лежить латинське слово «conceptio» — що у перекладі означає «розуміння, система». Згідно філософського толкового словника концепція – це певний спосіб розуміння, трактування якого-небудь предмета, явища, процесу; основна точка зору на предмет чи явище, керівна ідея для їх систематичного висвітлення [12, с. 278]. У оксфордському тлумачному словнику англійської мови також знаходимо слово «concept» - що за тлумаченням означає «абстрактна ідея» [13, с. 296]. Отже можна підсумувати, що концепція – це основоположний задум, який покладено в основу буття певного об'єкту чи процесу. Ключовим в усіх визначеннях є слово «розуміння», а у запропонованому нами власному варіанті - «задум». Тобто будь-яка концепція є до певної міри суб'єктивною, скільки дослідників – стільки і варіантів концепцій одного і того ж самого предмета чи явища може бути запропоновано. Тому одразу необхідно зауважити, що запропонована нижче концепція розвитку соціального діалогу в Україні не є догмою. Це лише спроба акумулювати всю актуальну інформацію та сформулювати релевантні на сьогоднішній день концептуальні основи розвитку соціального діалогу у нашій державі.

У будь-якому випадку наукова концепція передбачає наявність певних основоположних понять, мети, передумов виникнення, принципів, функцій, інструментів, результатів реалізації, тощо. Отже спираючись на попередні результати досліджень [5, с. 96], пропонуємо концепцію розвитку соціального діалогу в Україні (рис. 1).

Сутність частини складових концепції вже була розкрита та достатньо обґрунтована. Мова йде про мету, передумови, принципи та функції соціального діалогу,

тому не будемо загострювати свою увагу на цих елементах. А ось три інших потребують роз'яснень.

До основних понять концепції належать:

–соціальний діалог. Авторське визначення даного терміну вже було представлено раніше [1, с. 87], але необхідно зауважити, що у тому визначенні соціальний діалог розглядається як процес. Натомість соціальний діалог водночас може виступати як мета, до якої прагнуть всі учасники та зацікавлені сторони;

конфлікт. Поняття давно відоме у тому числі і у сфері економічних взаємовідносин, яке у перекладі з латинської «conflictus» означає зіткнення, сутичка. У загальному розумінні мова йде про зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби з метою відстоювання власних інтересів. Конфлікт – це явище, що виникає у бідь-якій сфері життєдіяльності суспільства і саме для його усунення має використовуватися соціальний діалог;

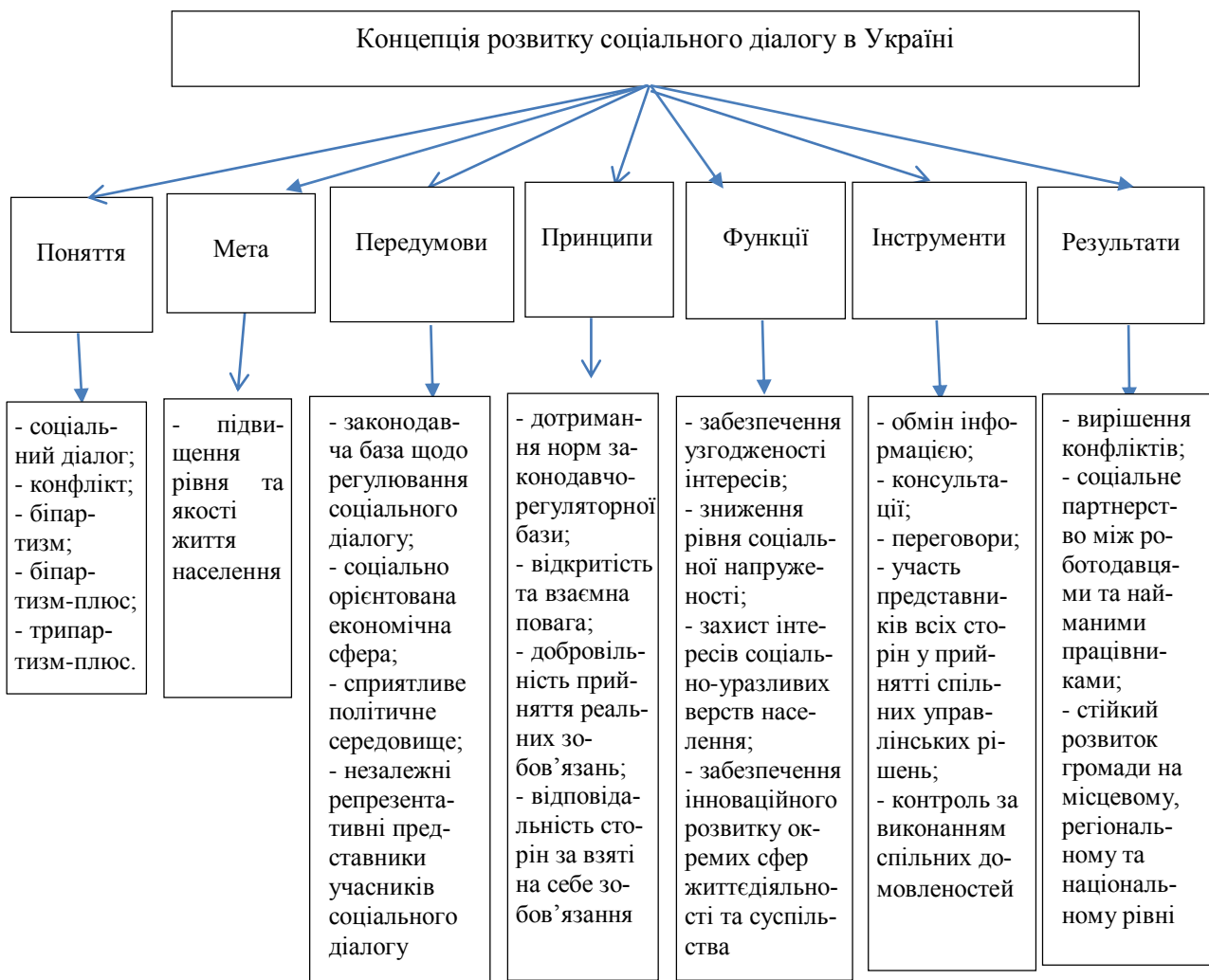

Рис. 1. Концепція розвитку соціального діалогу в Україні

Джерело: розроблено автором

–біпартизм. Поняття, яке достатньо давно використовується, передбачає що соціальний діалог відбувається між організацією роботодавців та організацією робітників без участі уряду [14, с. 31];

–біпартизм-плюс. Це поняття, яке ще не пропонувалося ані у науковій літературі, ані у практичній діяльності МОП. Але водночас у МОП розглядають ситуацію, коли у процесі двосторонніх

переговорів певну участь може прийняти і держава, надаючи допомогу, посередницькі послуги. На нашу думку, такі послуги або іншу участь можуть надавати і неурядові організації, окремі представники громади, які не маю прямого відношення до двостороннього соціального партнерства між роботодавцями та робітниками, але їх інтереси так чи інакше зачіпаються у процесі вирішення конфлікту;

–трипартизм-плюс. Термін, введений відносно недавно Міжнародною Організацією Праці [14, с. 29]. У класичному випадку донедавна мова йшла тільки про «трипартизм», як про розповсюджену форму соціального діалогу, що передбачає взаємодію трьох учасників: організацій роботодавців, організацій працівників та уряду. Щодо поняття «трипартизм-плюс», то окрім трьох зазначених партнерів у діалозі можуть приймати участь будь-які інші організації. Такий підхід дозволяє зробити процес соціального діалогу більш відкритим та вивести його за рамки соціально-трудових відносин. Відкритий діалог може забезпечити ефективне вирішення проблем, тому саме цю форму пропонується використовувати у нашій державі.

Інструментами розвитку соціального діалогу згідно запропонованої концепції є:

- обмін інформацією. Мова йде про обмін релевантною інформацією, яка має цінність для процесу врегулювання конфлікту, налагодження ефективного соціального діалогу;

- консультації. Інструмент, використання якого передуює процесу переговорів і дозволяє максимально узгодити всі спірні питання для підвищення ефективності переговорного процесу;

- переговори. Використання даного інструменту дозволяє дійти повного консенсусу і закріпити його у вигляді підписаних угод, договорів на національному, регіональному, місцевому рівні;

- участь представників всіх сторін у прийнятті спільних управлінських рі-

шень. Такий інструмент дозволяє мінімізувати вірогідність виникнення нових конфліктних випадків і сприяє зміцненню партнерських відносин між усіма учасниками соціального діалогу;

- контроль за виконанням спільних домовленостей. Даний інструмент дає можливість виявити недоліки у процесі виконання спільних домовленостей і оперативно відкоригувати спільні дії.

Результатом запровадження запропонованої концепції буде вирішення конфліктних ситуацій, налагодження соціального партнерства між роботодавцями, найманими працівниками та урядом, а також забезпечення стійкого розвитку громади у довгостроковій перспективі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлена концепція сприяє соціалізації діяльності суб'єктів господарювання, дозволяє мінімізувати напруженість у суспільстві та також узгодити інтереси різних верств населення та соціально незахищених груп.

Безперечним є той факт, що неможливо розробити уніфіковану концепцію або модель розвитку соціального діалогу, але запропонований варіант дозволяє максимально спростити процес для всіх учасників, надає орієнтири та інструменти за допомогою яких всі сторони конфлікту зможуть досягти позитивного результату.

Література

1. Конституція України. – К.: ЮРІНКОН, 1996 – 55 с.
2. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм, демократія / Й. Шумпетер – М.: ПРОГРЕСС, 1995 – 540 с.
3. Давиденко В. Імперативи формування та розвитку інституту соціального діалогу / В. Давиденко // Політичний менеджмент – 2005, - № 6 – С.89-102.
4. Зеленко О. О. Роль соціального діалогу у контексті соціально-економічного розвитку суспільства / О. О. Зеленко // Часопис економічних реформ. – 2014 - № 1 (13) – С. 82-87.

5. Зеленко О. О. Засади формування соціального діалогу в суспільстві / О. О. Зеленко. // Часопис економічних реформ. – 2014 - № 4 (16) – С. 93-98.

6. Зеленко О. О. Світовий досвід розвитку соціального діалогу / О. О. Зеленко // Часопис економічних реформ – 2015 - № 1 (17). – С. 104-109.

7. Дубровский И. М. Инновационные механизмы социального диалога в Украине. Единая социальная карта // Под общей редакцией Игнатова И.В.— Харьков—Киев, 2010.— С.44

8. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» № 2862-VI від 23 грудня 2010 р. // ВВР – 2011 – №28 – ст 255

9. Громадська Н. А. Соціальний діалог: навч. посібн. / Н. А. Громадська. - Миколаїв: ЧДУ ім. П. Могили, 2012 – 184 с.

10. Колот А. М. Социальный диалог как институт реализации концепции достойного труда. / А. М. Колот // Инновационное развитие экономики России: региональное разнообразие: Сборник статей по материалам Шестой Международной научной конференции. - Т.1 ./ Под ред. А.А. Аузана, В.П. Колесова, Л.А. Тутова. – М.: МГУ имени Ломоносова, 2013. – С. 674-681.

11. Арсентьева О. С. Щодо співвідношення понять «соціальний діалог» і «соціальне партнерство» в умовах реформування трудового права України / О. С. Арсентьева // Актуальні питання теорії та права: зб. наук. пр. – 2009 - № 15 – С. 219-228.

12. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов — М.: Советская энциклопедия. 1983. – 840 с.

13. Concise Oxford English Dictionary. Eleventh edition, revised. Edited by Catherine Soanes, Angus Stevenson. Oxford University press, New York, 2009. – p. 300.

14. Национальный трехсторонний социальный диалог. Руководство МОТ по эффективному управлению / Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточ-

ной Европы и Центральной Азии. Первое издание - Москва: 2014 – 296 с.

Reference

1. Konstituciâ Ukraïni. – K.: ŪRINKOM, 1996 – 55 s.

2. Šumpeter J. Kapitalizm, socializm, demokratiâ / J. Šumpeter – M.: PROGRESS, 1995 – 540 s.

3. Davidenko V. Imperativi formuvannâ ta rozvitku institutu social'nogo dialogu / V. Davidenko // Političnij menedžment – 2005, - № 6 – S.89-102.

4. Zelenko O. O. Rol' social'nogo dialogu u konteksti social'no-ekonomičnogo rozvitku suspil'stva / O. O. Zelenko // Časopis ekonomičnih reform. – 2014 - № 1 (13) – S. 82-87.

5. Zelenko O. O. Zasadi formuvannâ social'nogo dialogu v suspil'stvi / O. O. Zelenko // Časopis ekonomičnih reform. – 2014 - № 4 (16) – S. 93-98.

6. Zelenko O. O. Svitovij dosvid rozvitku social'nogo dialogu / O. O. Zelenko // Časopis ekonomičnih reform – 2015 - № 1 (17) – S. 104-109.

7. Dubrovskij I. M. Innovacionnye mehanizmy social'nogo dialoga v Ukraine. Edinaâ social'naâ karta // Pod obšej redakciej Ignatova I.V.—Har'kov—Kiev, 2010.— S.44

8. Zakon Ukraïni «Pro social'nij dialog v Ukraïni» № 2862-VI vid 23 grudnâ 2010 r. // VVR – 2011 – №28 – st 255

9. Gromads'ka N. A. Social'nij dialog: navč. posibn. / N. A. Gromads'ka. - Mikolaïv: ČDU im. P. Mogili, 2012 – 184 s.

10. Kolot A. M. Social'nyj dialog kak institut realizacii koncepcii dostojnogo truda. / A. M. Kolot // Innovacionnoe razvitie èkonomiki Rossii: regional'noe raznoobrazie: Sbornik statej po materialam Šestoj Meždunarodnoj naučnoj konferencii. - T.1./Pod red. A.A. Auzana, V.P. Kolesova, L.A. Tutova. – M.: MGU imeni Lomo-nosova, 2013. – S. 674-681.

11. Arsent'eva O. S. Šodo spivvidnošennâ ponât' «social'nij dialog» i «social'ne partnerstvo» v umovah reformuvannâ trudovogo prava Ukraïni / O. S. Arsent'eva // Aktual'ni pitannâ teoriï ta prava: zb. nauk. pr. – 2009 - № 15 – S. 219-228.

12. Filosofskij ènciklopedičeskij slovar' / Gl. redakciâ: L. F. Il'ičëv, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalëv, V. G. Panov. — M.: Sovetskaâ ènciklopediâ.. 1983. — 840 s.

13. Soncise Oxword English Dictionary. Eleventh edition, revised. Edited by Catherine Soanes, Engus Stevenson. Oxford University press, New York, 2009. — p. 300.

14. Nacional'nyj trehstoronnij social'nyj dialog. Rukovodstvo MOT po èffektivnomu upravleniû / Gruppy tehničeskoj podderžki po voprosam dostojnogo truda i Bûro MOT dlâ stran Vostočnoj Evropy i Central'noj Azii. Pervoe izdanie - Moskva: 2014 — 296 s.

Зеленко Е. А.

Концептуальные основы развития социального диалога в Украине

В статье обоснованы концептуальные основы социального диалога в контексте социально-экономического развития украинского общества. По результатам проведенного анализа научной литературы отечественных исследователей предложено авторское определение термина «концепция», а также представлена концепция развития социального диалога в Украине, которая содержит 7 основных элементов. Особого внимания заслуживает новое понятие «бипартизм-плюс», которое предлагается рассматривать как новую форму социального диалога.

Ключевые слова: социальный диалог, концепция, понятие, цель, предпосылки, принципы, функции, инструменты, результаты.

Zelenko O.

Conceptual bases of social dialogue in Ukraine

In the article the conceptual basis of social dialogue in the context of socio-economic development of Ukrainian society. On the bases of conduced scientific blighty literature anaysis it is suggested the author's definition of the term "concep" and presented the concept of social dialogue in Ukraine, that contains 7 key elements. It is necessary to pay special attention to a new notion of "bipartyzm-plus", offered to use as a new form of sociol dialogue.

Keywords: social dialogue, concept, society, concept, goal, assumptions, principles, functions, tools, results.

Рецензент: Заблодська І. В. — доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. — Professor, PhD of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
10.08.2015 р.*

